

Edgara Tona personība laikabiedru atmiņās

Jānis Stafeckis

Gatavojoties absolvēt Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas maģistrantūru, diplomreferātu rakstīju par Edgaru TONU (1917–1967). Referāta tapšanas laikā saņēmu necerēti lielu atbalstu no diriģenta laikabiedriem, kolēģiem un ģimenes. Uzrunātie sarunbiedri, uzzinot darba ieceri un tēmu, ar pārsteidzošu precizitāti atcerējās teju 60 gadu senus notikumus, emocionāli un spilgti raksturojot Edgaru Tonu kā izcilu diriģentu un personību.

Edgara Tona personības devums vistiešāk novērtējams, klausoties ieskaņojumus. Jāņa Ivanova *Poema luttuoso*, Ceturtās simfonijas “Atlantīda” un Ādolfa Skultes “Viļņu” noklausīšanās vairoja manu interesi Edgara Tona fenomenu aplūkot tuvāk.

Viens no vērtīgākajiem izziņas avotiem ir Edgara Tona vēstules sievai Margitai. Tajās nepastarpināti var lasīt Edgara Tona rokrakstā uz papīra izliktās domas, iepazīstot ne vien diriģenta profesionālo, bet arī cilvēcisko pusi. Lai arī darāmā netrūkst un, šķiet, nedēļas dienu ir par maz, tomēr paretam Edgars izbauda arī vaļaspriekus ar ģimeni un tuvākajiem draugiem.

Raksturīgākos vaļaspriekus apkoposim vienā teikumā – Edgars Tons izbauda automašīnas vadīšanu, dodoties tik ļoti iemīļotajās medībās vai makšķerēt. Ja ir veiksmīga cope, labprāt nofotografē līdzbraucējus ar noķerto lomu. Ja copes nav, priecājas par

skaisti pavadīto dienu dabā un atpūtas brīdi uzspēlē šaha partiju.

Tons bija ļoti milēts un gaidīts mūziķis gan orķestra tilpnē, gan uz skatuves. Neviltotā labvēlība un uzticība starp Tonu un mūziķiem allaž bija abpusēja un muzikālām veiksēm bagāta. Edgars Tons bija ne vien mūzikas un skatuves profesionālu, bet arī skatītāju un klausītāju milēts. Šī mīlestība ar milzu ovācijām izpaudās 1955. un 1965. gada dziesmusvētkos, kuros Edgars Tons bija virsdiriģentu rindās.

Atskatoties uz Edgara Tona paveikto nepilnos 15 darbības gados uz Latvijas lielākajām mūzikas skatuvēm, rodas pārlicība, ka ierosināt pārkāpt savas komforta zonas robežas un drosmīgi doties pretī jaunajam mūzikā un skatuves mākslā var tikai bagātīgi un vispusīgi apdāvināts cilvēks – personība, kam piemīt maģiskais sugestijas spēks aizraut sev līdzī mūziķus, sasniedzot spēcīgāko katarsi un līdz kaulam izdzīvojot ikkatru skaņdarbu. Personība, kas valdošajā vienkāršības stereotipu mūzikas estētikā iedzīvina progresīvi laikmetīgo un jauno. Personība, kas ar mērķtiecību, intelektu un diplomāta dotībām panāca iespējamu Vāgnera operu un Riharda Štrausa “Salomes” iestudēšanu Padomju Savienībā. Personība, kas ieviesusi ļoti augstu mākslinieciskā redzējuma un mūzikas atskaņošanas kvalitātes standartu. Tie ir nepārvērtējami viena

cilvēka nopelni, kas apliecina lielas personības devumu savam laikam un nākamajām paaudzēm.

*

Pirmoreiz mana interese par leģendāro mūziķi radās, izpētot kontrabasa spēles vēsturi Latvijā un spilgtākos šīs specialitātes pārstāvjus. 2017. gada janvārī par godu Tona 100. jubilejai Latvijas Nacionālās operas Beletāžas zālē notika diriģenta atceres pēcpusdiena, un Beletāžas zālē atgriezās Artas Dumpes 1968. gadā veidotā Edgara Tona bronzas skulptūra, kas pēc nama rekonstrukcijas tika novietota Beletāžas kāpnēs. Vairāki laikabiedri dalījās atmiņās par kopā pavadīto laiku mūzikā, tika rādītas fotogrāfijas un videoarhīvu materiāli par šo ievērojamo personību.

Un manī uzjundījās interese par Edgaru Tonu kā diriģentu. Lielāko mūža daļu viņš strādāja Rīgas operateātrī. Tona darbības laikā nams sasniedza īstu uzplaukumu un tika uzskatīts par vienu no radoši interesantākajiem Padomju Savienībā. Diriģenta meita Juta Brauna, ar kuru iepazīnos šajā pasākumā, laipni atsaucās interesei par Tonu, ļāva iepazīties ar personīgajā arhīvā saglabātiem līdz šim npublicētiem vai daļēji publicētiem materiāliem (korespondence, piezīmju klade u. c.) un iedrošināja uzmeklēt Edgara Tona laikabiedrus.

EDGARS TONS – DIRIĢENTS

1952. gada vasarā, pabeidzis stažēšanos to-reizējā Ļeņingradas Kirova teātrī (mūslai-kos Marijas teātris), Edgars Tons atgriezās Rīgā. Darbojas Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātrī, taču arī turpina sadarbību ar kolektīviem, ar kuriem paguvis iepazīties stažēšanās laikā. Viņš ir biežs viesis Rīgas Radio orķestrī, Tallinas filharmonijā, Ļeņingradas filharmonijā un radiofonā.

Tomēr Edgara Tona darbība Rīgas Operas un baleta teātrī ir viņa neilgā mūža centrālā un galvenā ass. Operas un baleta teātris līdz ar Tona atgriešanos 1952. gadā piedzīvo māksliniecisku uzplaukumu teju 15 gadu garumā, iezīmējot jaunu laikmetu Latvijas Baltā nama dzīvē, repertuārā un mākslinieciskajā izaugsmē. Jau drīz vien Tons diriģē labi apgūtās operas “Jevgeņijs Oņegins” atjaunoto uzvedumu. Alfrēda Kalniņa “Baņutas” jauniestudējums 1953. gada oktobrī uzskatāms par pirmo plašāku atzinību ieguvušo Edgara Tona veikumu diriģenta ampluā. Izrāde guva panākumus ne vien Rīgā, bet 1955. gadā arī Maskavā un vēlāk, 1958. gadā, viesizrāžu laikā Ļeņingradā.

1954. gada pavasarī neizpaliek panākumi un kritiķu atzinība, iestudējot un diriģējot Marģera Zariņa operu “Uz jauno krastu”. Repertuāra politikā kopumā Tons diezgan lielu uzmanību pievērš latviešu oriģinālmūzikai un jaundarbiem.

1954. gadā Tons kļūst par Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātra galveno diriģentu un vada teātri līdz savai nāvei 1967. gadā. Jau drīz pēc vadošā posteņa ieņemšanas diriģents nosprauž ambiciozu mērķi visam operas kolektīvam – sagatavoties viesizrādēm Maskavas Lielajā teātrī latviešu kultūras dekādes ietvaros 1955. gadā. Šī viesošānās tika rūpīgi sagatavota, un pēc Rīgas operateātra viesizrādēm laikraksts “Literatūra un Māksla” publicē ievērojamā diriģenta Borisa Haikina rakstu “Draugus sagaidot”, kurā tiek cildināta Rīgas operateātra viesošānās: “Varenu iespaidu atstāja Alfrēda Kalniņa opera “Baņuta”, kas ar visām tiesībām pieskaitāma latviešu mūzikas klasikai. [...] No krievu klasiskās opermūzikas dekādē rādīs Rimska-Korsakova operu “Teiksma par neredzamo pilsētu Kitežu un jaunavu Fevroniju”. Šis izcilais darbs Maskavā nav rādīts vairāk nekā divdesmit gadu. [...] Ne mazāka interese veltīta Ādolfas Skultes baletam “Brīvības sakta”. [...] Bet īpaši gribas runāt par Operas un baleta teātra māksliniecisko vadību. Cik spēcīgs izaudzis nesen vēl jaunais diriģents Edgars Tons! Man personīgi viņa panākums ir sevišķi iepriecinošs. [...] Viņš ir meistars, kas priekšzīmīgi tiek galā ar jebkuru partitūru.”

Viens no Tona talantiem un panākumu atslēgām bija prasme atrast jaunus, talantīgus dziedātājus. Uzaicinot dziedāt solo-partijas Verdi Rekviēmā, Tons publikai un lielajai skatuvei atklāj Laimu Andersoni-Si-

lāri, Kārli Zariņu un Guriju Antipovu. “Ar Edgaru Tonu Kārlis satikās jaunekļa gados, ap divdesmit, kad dziedāja vīru kori “Dziedonis” (ko tobrīd vadīja Edgars Tons – *aut. piez.*). Edgars Tons pamanīja Kārļa balsi un deva viņam koncertos dziedāt solo. Edgars Tons bija arī tas, kas skubināja Kārli balsi izglītot un ieteica to darīt Osipa Petrovska vadītajā vokālajā studijā. [...] Neapšaubāmi Kārļa izaugsmi un panākumus labvēlīgi ietekmēja viņa sadarbība ar diriģentu Edgaru Tonu,” atceras Kārļa Zariņa dzīvesbiedre Regīna Zariņa.

Laima Andersone-Silāre, tobrīd vēl nevienam nepazīstamā dziedāšanas studente no konservatorijas, atceras savu pirmo tikšanos ar Tonu operā: “Lielā skatuve. Lielais orķestris. Pie diriģenta pulsts Edgars Tons. Es kā šodien atceros, ka nodziedāju Dalilas āriju kā pa sapņiem. Pēc tam – saruna, kuru arī šodien ļoti labi atceros:

– Vai jūs, lūdzu, nevarētu dziedāt ne tik lēni, tik stiepti šo āriju?

– Nē, nevaru. Es viņu dziedu tikai tādā tempā, kā to pašlaik nodziedāju

Zalē un uz skatuves valda uz brīdi kļums. Maestro Tona skatiens neizpratnē pievērsts man:

– Bet nu tomēr – neviens viņu tik lēni nedzied.

– Bet es dziedu tā!

– Nu labi, pamēģināsim vēlreiz un varbūt tomēr drusku raitāk?

Un tikai šodien es to saprotu, ka Edgars Tons ar savu meistarību, man pašai nemanot, pieveda pie tāda Dalilas izpildījuma, kādam tam jābūt.”

Kārlis Zariņš atceras, ka “viņā vienmēr bija [...] meklētāja gars. Meklētājs un pedagogs. [...] Viņš prata saklausīt kaut kādu perspektīvu cilvēkos. Arī manu balsi viņš atklāja.”

Gurijis Antipovs stāsta: “Jau 1961. gadā Tons aizveda mūs uz Ļeņingradu, kur viņam ļoti patika uzstāties. Tur viņu ļoti labi pazina gan mūziķi, gan klausītāji. Un ar lielu cieņu līdz šai dienai visi ļeņingradieši atsaucas par diriģentu Edgaru Tonu. Pateicoties viņam, es sāku dziedāt operā ar Verdi Rekviēmu. [...] Edgars Tons kā personība bija ļoti patīkams. [...] Ar viņu vienmēr bija ļoti patīkami satikties un parunāt gan oficiālā, gan neoficiālā veidā. [...] Tons labi saprata vokālo mākslu un varēja pareizi aizrādīt dziedātājiem viņu kļūdas.”

Edgara Tona laiks Rīgas opernamā ir iezīmīgs ar drosmīgu un salīdzinājumā ar citiem padomju operateātriem arī ekstravaganto repertuāru. Elhonons Joffe almanaha “Latviešu Mūzika” 1967. gada laidienā raksta: “Teātra repertuārā līdzās klasiskajām operām “Karmena”, “Jevgeņijs Oņegins”, “Aīda”, “Nāra”, “Bohēma”, “Dēmons” u. c., kas ir operas teātru tradicionālā repertuāra pamats, cita pēc citas sagatavotas tādas reti iestudētas izcilas 20. gadsimta operas

kā R. Štrausa “Salome”, S. Prokofjeva “Karš un miers”, D. Šostakoviča “Katrīna Izmailova”, B. Britena “Piters Greimss”, kā arī Vāgnera operas “Tannheizers”, “Loengrīns” un “Valkīra”, kas nosaka mūsu Operas un baleta teātra ipatnējo radošo ievirzi.”

Tons uzskatīja, ka repertuāra stratēģijai jābūt ne vien vieglā un izklaidējošā ievirzē, bet arī ar skatu izglītojošā virzienā. Savā anotācijas rakstā Kijevas operateātrim Tons 1957. gadā raksta: “Ja nemaldos, jau 30 gadus “Tannheizeru” nav uzvedis neviens operateātris Padomju Savienībā. [...] Šodien [...] jaunietim ir iespējams noklausīties Verdi, Pučīni, Bizē, Guno, Mocarta operas, nemaz nerunājot par lielajiem krievu klasiķiem, bet par Vāgneru, kam neapstrīdami svarīga vieta operas vēsturē, priekšstats ir ļoti nievērojams.”

Lai arī “Tannheizera” un citu Vāgnera operu atskaņošanai Rīgas opernama simfoniskais orķestris bija skaitliski neliels, tomēr Tona meistarība un mūziķu atdeve, spēlējot izrādēs, radīja pārsteidzošu efektu.

“Īpaši spēcīgu iespaidu publikai radīja Vāgnera “Tannheizers” Edgara Tona vadībā. Vāgnera mūzika bija atklāta ar iedvesmu, kaisli un vīrienu. Satrieca diriģenta māka skatāmi, reljefi iemiesot monumentālo operas formu, turot klausītāju nemitīgā spriegumā. Pārsteidzošs vokālā un instrumentālā skanējuma līdzsvars – spēcīgs, spožs tipiski vāgnerisks orķestris ar dziedošu un maigu metāla pūšaminstrumentu skanējumu nemaz nedomāca dziedātājus,” Edgara Tona piemiņai veltītajā Sanktpēterburgas ievērojamās muzikoloģes Allas Kenigsbergas (Кенигсберг, 1931) sastādītajā grāmatā *Воспоминания. Статьи. Материалы (Музыка, 1974)* raksta Elhonons Joffe.

Alla Kenigsberga slavē Rīgas operas un baleta teātra kori: “Tāpat satrieca kora un ansambļu skanējums, un ne velti vienmēr pēc “Viesu kora” atskanēja aplausi.”

Vēl no Vāgnera tiek iestudētas operas “Loengrīns” un “Valkīra”, kas arī ar panākumiem izrādītas gan Rīgā, gan Maskavā, Ļeņingradā un citviet.

Īpaši tuva diriģentam ir arī Riharda Štrausa mūzika – par to Tons saka: “Man patīk Rihards Štrauss – spoža instrumentācija, kas palaiķam pietrūkst laikmetīgās mūzikas paraugiem. Iztēlē redz Štrausa kā 20. gadsimta cilvēku frakā ar krizantēmu pogcaurumā. Štrausa mūzikā nav dziļas filozofijas – tā ir tieša, vienkārša, ikvienam saprotama un vienlaikus eleganta. Mīlu “Salomi” – tur ir savdabīgums, ekspresija, vētrains kaislības, tā ir spilgta mūzika. No 20. gadsimta mūzikas man tuvs Bartoks, Britens, Prokofjevs un Šostakovičs. Stravinskis liekas interesants. Nedaudz uz ārējiem efektiem tiecīgs, vietumis ilustratīvs, taču kopumā spidošs meistars.” Tāpēc Tonam operas “Salome” iestudēšana 1959. gadā uz Rīgas opernama skatuves ir ļoti gaidīts notikums.

Pie ambiciozākajām un drosmīgākajām Tona idejām pieskaitāma Prokofjeva operas "Karš un miers" iestudēšana. Ievērojot norādes partitūrā, operas atskaņojumam vajadzīgs ne vien liels orķestris, bet vairāki kori un vairāk nekā 70 solistu ansambļi. Aleksandrs Viļumanis tobrīd vēl ir orķestra mūziķis un spilgti atceras šo izrādi: "Prokofjeva [operas] "Karš un miers" [iestudējumā] katrs dziedātājs izpildīja pa trim četrām lomām. Es pats tur gāju uz skatuves bundziņas sist, kur tas slavenais koris. Ziniet, skatuve bija tāda... Tik skaista izrāde..." To, ka arī ar šķietami neiespējamiem resursiem Tonam un operas trupai izdevusies lieliska izrāde, atceras arī Alla Kenigsberga: "Karš un miers" redzēts vairākos teātros dažādu diriģentu vadībā, taču iespāids no izrādes, ko diriģē Tons, paliek visspilgtākais un satriecošākais."

"Kas attiecas uz Šostakoviču un Britenu – ar abiem autoriem viņš tikās, kad tie bija atbraukuši Rīgā. Viņš ļoti daudz par viņiem stāstīja kā par ļoti interesantām personībām, arī par viņu mūziku, un es domāju, ka abi šo operu iestudējumi bija ļoti interesanti. Interesanti dažādi – gan muzikālā izpildījuma ziņā, gan arī dekoratīvā un aktieru, pat es teiktu, dziedātāju spēles veida ziņā bija īpašas jau vērojamas atšķirības, par ko arī Edgars Tons ļoti priecājās," atmiņās dalās Dina Kuple. Edgara Tona vadībā top Šostakoviča operas "Katrīna Izmailova" un Britenu operas "Piters Graimss" iestudējumi.

Jānis Zariņš, Bendžamins Britens un Edgars Tons pie operas "Piters Graimss" uzveduma skicēm

Pēc operas "Katrīna Izmailova" pirmizrādes 1963. gadā par sadarbību ar Rīgas operas un baleta teātra paveikto Šostakovičs dalās iespāidos: "Ar lielu prieku strādāšu ar šo operas trupu, kas iestudē manu operu. Jau pirmais mēģinājums atstāja labu iespaidu. Gan orķestra skanējums, gan solistu dziedājumi bija augstā līmenī. [...] Latvijas operas un baleta galvenais diriģents Edgars Tons neapšaubāmi ir apdāvināts liela mēroga mūziķis. Gan kopumā ņemot,

gan arī detaļās viņš savu darbu veic ļoti labi." (no krājuma *О времени, о себе (Советский Композитор, Maskava, 1980)*)

1966. gadā par ļoti ievērojamu notikumu Latvijas mūzikas dzīvē kļūst Jāņa Medīņa operas "Uguns un nakts" iestudējums. Neparasts notikums tādēļ, ka tobrīd Jānis Medīņš ir trimdas latvietis un nav īpaši ērts pastāvošajai iekārtai. Tāpat arī operas sižetiskais saturs ir dziļi nacionāls. Te izpaužas Tona diplomāta talants, mērķtiecība un neatlaidība, kas bija atslēga operas uzvešanai Rīgas opernamā.

Alla Kenigsberga atceras kādu no pēdējām sarunām ar Tonu: "Viņš labprāt dalījās ar saviem radošajiem plāniem, kas bija ļoti interesanti – iestudēt operas, kas nekur netika uzvestas: Hendeļa operas, R. Štrausa "Rožu kavalieri", "Elektru", Sensānsa "Samsonu un Dalilu", Taņejeva "Oresteju" vai Mocarta "Buryju flautu", taču neko no iecerētā viņam neizdevās īstenot negaidītās un pārāgrās nāves dēļ." (Kenigsberga 1975)

Līdztekus darbam opernamā Edgars Tons no 1964. līdz 1967. gadam ir Radio un Televīzijas simfoniskā orķestra (mūslaikos LNSO – *red. piez.*) galvenais diriģents. Tomēr nonākšana pie simfoniskā orķestra vadības nostāda Edgaru Tonu ne visai ērtā situācijā attiecībā pret kādreizējo pedagoģu un grūtajos studiju gados lielu atbalstu sniegušo Leonīdu Vīgneru, kurš orķestra vadības un mūziķu balsojuma rezultātā tiek

satraukums. Koncertēt Ļeņingradā, pilsētā ar tādām mūzikas tradīcijām, ar tik bagātu koncertdzīvi [...] – tas mums šķita vēl sarežģītāk, jo ārpus Latvijas nebijām viesojušies. [...] Man šķiet, ka viņš jau tad bija pārliecināts par panākumiem," atceras sitaminstrumentālists Elhons Joffe.

Šie koncerti beidzās ar stāvovācijām Edgaram Tonam un viņa orķestrim. Kā nozīmīgs fakts un orķestra augstās kvalifikācijas apliecinājums ir titula "Nopelniem bagātais" piešķiršana orķestrim, un no 1965. līdz 1970. gadam orķestra nosaukums ir – Nopelniem bagātais kolektīvs Latvijas PSR Valsts radio un televīzijas simfoniskais orķestris. Taču vēl lielāks ieguvums bija uzaiņinājumi koncertēt Lietuvā, Igaunijā, kā arī Maskavas konservatorijas Lielajā zālē.

Edgara Tona viesdiriģenta gaitas paralēli darbam Rīgas operateātrī un Radio simfoniskā orķestri, šķiet, ne mirkli nav gājušas mazumā. Viņš ir biežs viesis Kirova teātrī un pie filharmonijas simfoniskā orķestra diriģenta pulsts Ļeņingradā. Tāpat Tallinas filharmonija un Lietuvas koncertzāles bija regulāri Tona muzikālo viesošanās gala-mērķi. 1966. gadā Tonu uzaicināja diriģēt vairākus Polijas orķestrus Lodzā, Poznaņā, Krakovā un Varšavā. Tas bija ievērojams solis tobrīd neaizsniedzamo rietumu koncertzāļu un orķestru virzienā.

STĀSTA DIRIĢENTS UN KOMPONISTŠ JĀNIS KAIJAKS

Interesanti, un par to viņš pats kaut kur izteicās, Tons galīgi nevarēja diriģēt veristus. Viņš pamēģināja "Tosku", un bija galīgi garām. Tā bija Glāzupa joma, viņš tur peldēja kā zivs ūdenī, un tad Tons tur arī nelida. Neko un cauri. Ne Leonkavallo, ne Maskanji.

Tons ļoti rūpējās par latviešu opermākslas attīstību. Taisīja Marģera Zariņa "Uz jauno krastu" tādā klasiskā stilā. "Zaļās dzirnavas" ar Pēteri Pētersonu par režisoru. Tad atkal Zariņa "Nabagu opera". Felicitas Tomsones "Pūt vējiņi" nebija pārāk veiksmīgs iestudējums, bet tā uzskatāma par Tona neveiksmi.

Nedomāju, ka diriģēšanas tehniku Tons apguva pie Vīgnera, jo Vīgners neko tur daudz... Domāju, ka Tons, spēlējot basu, redzēja, kā dara daudzi izcilie, kuri vācu laikā brauca. Ne tikai vācu laikā. Arī Leo Blehu viņš ir redzējis! Viņš ir redzējis daudzus augstas klases diriģentus. Tas ir viens. No visas tās kompānijas Tonam bija vislabākās rokas, visskaidrākais žests, jo viņš, kā sacīt jāsaka, nebija sabojāts kā citi, piemēram, Glāzups, kurš kopš jaunības pamatā bija kora diriģents. Glāzupu cienīja par to, ka viņš esot ļoti muzikāls, bet tehniskā ziņā viņš nebija Tonam konkurents. Kad Glāzups kļuva par galveno, Opera pajuka visādā ziņā, viņš nevarēja noturēt visu to būšanu.

Mēģinājumos Tons zināja, ko grib. Bija

mierīgs, nepacēla balsi. Palaikam gan varēja kaut ko jiftīgu pateikt. Viņš arī izrevidēja orķestri. Kas nevarēja kaut ko nospēlēt – to izvēca.

Simfoniskajā repertuārā viss bija precīzi, pareizi utt., bet šad tad garlaicīgi. To nervu, ko viņš varēja dabūt operā, absolūtajā mūzikā ne vienmēr varēja panākt.

1961. gadā braucām uz Maskavu. Pirms tam Jānis Ivanovs uzrakstījis Devīto simfoniju. Tā bija laikmetīga: politonāla, ar dekadonijas iezīmēm. Tons to labi uztaisīja, ļoti reljefi, un mums visiem tā simfonija ļoti patika. Uzskatījām, ka tas ir atkal kaut kas jauns. Bet tagad to simfoniju nolemj atskatīt Maskavā. Mēs visi aizbraucam. Neatceros, kas par orķestri, bet diriģē Haikins, kurš neko no tās partitūras nebija sapratis. Neko! Un, kad gāzās virsū, skaņu čupas tur bija. Nekas nebija izdarīts. Mēs visi bijām sašauti, jo zinājām, ka būs tracis.

Dmitrijs Šostakovičs, Edgars Tons un Kārlis Liepa

Nākošā dienā lielā apspriedē Kremļa pilī. Uzstājas Šostakovičs: “Ян Андреевич, ну не пишите все ноты, которые существуют. Увы, в вашей 9 симфонии слишком много нот. Пишите только те ноты, которые необходимы для содержания”.

Tons uztaisīja to simfoniju perfekti.

Un kā ar studijām pie Tona?

Nodarbības bija divreiz nedēļā. Mums bija labas koncertmeistares – Natālija Šrēdere un Maija Saiva. Tās bija spicās dāmas. Klasē strādājām tikai un vienīgi visi reizē.

No paša sākuma ņēma stingru orķestri. Grīga *Herzwunden* un *Letzter Frühling*. Diriģējām Jēkaba Mediņa “Legendu”. Katram deva kaut ko savu, ne visiem vienu un to pašu. Arī Haidna simfoniju pietika, lai sadalītu. Un tā mēs strādājām. Tona jājamzirdziņš bija auftakts. Kā tu parādīsi sākuma mājienu. Ar to joki nevarēja būt. Viņš vienmēr teica: “Auftakts ir diriģēšanas alfa un omega.” Nedrīkstēja būt tā, ka tu kaut kur aizturies, kasies vai kaut ko tur... Tons prasīja no mums arī skaidru taktsfigūru ar reljefu kociņa kustību. Kociņu nedrīkstēja turēt šķībi. To viņš necieta.

Uz vienu nodarbību bija jāiemācās Musorgska “Nakts kailajā kalnā”. Mēs saklausāmies, kā Golovanovs interpretē, un taisām pakaļ. Ai, kā Tons par šito man uzlēca: “Kur tas rakstīts? Kur tas rakstīts? Jāskatās notis, nevis jāklusās ieraksti.” Ne jau rupji, bet

kulturāli. Viņam taisnība. Jāskatās, kā notis rakstīts. Arī tas, ka es tur jaucos, nebiju sagatavojies, viņu neapmierināja. Man bija ģimene, sieva un bērns, un es ļoti daudz strādāju. Un nebija baigi daudz laika gatavoties nodarbībām.

Konservatorijā bija mācību orķestris, kurā spēlēja profesionāli mūziķi no Operas un Radio simfoniskā. Mazs sastāvs. Spēlēja visu, kas bija vajadzīgs. Samaksa niecīga, un par tādu naudu neviens īsti negribēja nākt.

Nebija tā, ka katram vesela stunda laika dota. Tons regulēja, kurš un cik ilgi strādās. Pēc otrā kursa no orķestra diriģēšanas studijām aizgāja Daumants Gailis, bet viņa vietā atnāca Ringolds Ore, kurš bija ļoti apdāvināts. Viņam bija labākas rokas nekā mums pārējiem, viņš jau toreiz estrādes orķestri vadīja. Bet tad Ore uzkāpa uz lielā korķa, un Tons viņam iedeva lapu: “Še, raksti uz pusgadu akadēmisko atvaļinājumu. Kad būsi ticis no korķa nost, nāc, es tevi ņemšu atpakaļ.” Ringolds aizgāja un vairs atpakaļ neatnāca.

Tā mēs palikām trīs pilnīgi dažāda rakstura cilvēki – Centis Kriķis, Jāzeps Lindbergs un Jānis Karijaks. Es biju neapstēts kašķis, sliktāk audzināts. Mēdzu uzdot ne visai ērtus jautājumus. Un mani pēc III kursa praktiski izmeta.

Diriģēju Glazunova Sesto simfoniju, tur blakuspartija pirmoreiz iet savā pareizajā tempā, taču reprīzē kulminācijas brīdī to spēlēja bleķi. Un, gribi vai negribi, bleķi velk tempu uz priekšu. Tons saka – nedrīkst. Arī reprīzē jābūt precīzam tempam, kā partitūrā rakstīts. Bet es jau cenšos, nevis runāju viņam pretī. Nē. Vienkārši nesanāk noturēt vienmērīgu tempu.

Kaut kad drīz pēc tam Tons pats diriģēja Glazunova Sesto simfoniju koncertā. Bez šaubām, mēs visi sēdējām zālē. Nu un tiekamies pēc koncerta. Lindbergs: “Nu, Edgar, ko tur runāt?! Lieliski!!!” Kriķis: “Maestro, man patikās.” Bet es, tā mierīgi sēžot: “Maestro, vai jūs 6. ciparu paņēmat ātrāk, vai arī tā sanāca?” Viņu tajā bleķu vietā aiznesa uz priekšu tāpat kā mani. Bet pēc manas replikas Tons izmeta mani no klases. Es viņa vietā būtu teicis apmēram tā: “Nu redzi, Jāni, tas nav tik vienkārši, un arī man nesanāca.” Mēs abi pasmaidītu, un nekāda konflikta nebūtu. Bet tas, ka es apšaubīju Tona suverenitāti... Viņš vairs negribēja strādāt ar mani.

Pēc akadēmiskā gada atgriezies, bet attiecības bija sabojātas.

Vajadzēja gatavot eksāmena programmu. Viņš strikti jautā – kas tev būs programmā? Glazunova klavierkoncerts. Un otrajā daļā Dvoržāka simfonija “No Jaunās pasaules”. Nu, tā es viens pats strādāju, ķepurojos. Neviens uz mēģinājumiem nenāca, neviens neko neteica. Viss beidzās labi, dabūju “4”.

Kad liku diplomeksāmenu, uzgrūda to pašu Glazunova Sesto simfoniju. Trīs die-

nas deva strādāt. Tons atnāca koncerta dienā no rīta. Izlamāja mani, ka nekur tas neder. Un tad viņš man dod notis, jo būs darbs ar orķestri: “Paņem šitās notis, lai tu zini, kas tur ir.” Uz to es atbildēju: “Maestro, norunāsim tā, ka jūs man uzliksiet šīs notis likumā paredzētajā kārtībā un es lasīšu no lapas mēģinājumā. Es viņas neņemu.” Iespējoties, jo no lapas lasīju labi. Vakarā bija koncerts. Labi nostrādāju. Dabūju četrnieku.

Vai salīgāt mieru?

Nē. Man nav diplomā ierakstīts ‘operas diriģents’, jo Tons man nedeva operas izrādi. Viņam bija jādod. Kad viss bija beidzies, vajadzēja dot koncertu likmes. Operete pieprasīja man otro no apakšas. Tons pieprasīja zemāko, lai būtu, kur augt. [Teodors] Vējš bija sašutis par to, kā Tons rikoja. Tādā veidā viņš gribēja parādīt varu.

Pēc tam es aizbraucu prom uz Krieviju. Vasarā atbraucu, un mēs ar sievu aizgājām uz Operu. Sievai ļoti nepatika “Baņuta”, toties patika “Uguns un nakts”. Tā ir cita veida mūzika, vai ne? Pēc “Uguns un nakts” izrādes iegājām pie Tona sasveicināties. Neizlīgām, bet normāli sasveicinājāmies. Parunājāmies. Arī Jāzeps turpat bija. Tons sēdēja krēslā, tas bija apmēram gadu pirms nāves, un sacīja: “Puikas, palīdziet man piecelties.” Lūk, tā.

Centi Kriķi Tons paņēma sev par asistentu Radiofonā, es paliku turpat, kur biju – Operetē. Un Jāzepu Lindbergu viņš jau no IV kursa ņēma sev par asistentu Operā. Kriķim iedeva nodiriģēt “Kņazu Igoru”, bet man – trīspirkstu kombinācija.

Nelāgi sanāca.

Nujā... Viņam arī 6. cipars sanāca ātrāk. Bet es neskumstu. Un ir vēl viena lieta, ko no Tona iemācījos. Viņš prata kolosāli strādāt ar vokālistiem. Iemācījos visādus knifus. Viņš mācēja pateikt ne tikai augstāk vai zemāk. Frāzējums, pats par sevi saprotams. Bet viņš arī mācēja ieteikt, kur vajag ar elpu vairāk atbalstīt, un tamlīdzīgi.

SARUNA AR TAUSTINIĻSTRUMENTĀLISTU, SKAŅU REŽISORU UN DIPLOMĀTU VALDI KRASTIŅU

Viņam bija iesauka Lords.

Ne gluži varbūt augstprātības, bet stingras stājas, vēsuma dēļ?

Grūti to pateikt. Zināms vēsums viņam bija. Viņš nebija viegli pieejams cilvēks. Galīgi nē. Tāpat papļāpāt? Nē... Tā nebija. Mums ar Edgaru tā savstarpējā ķīmija izveidojās. Bet es tagad neteikšu, ka mēs ļoti draudzējāmies un daudz bijām kopā. Viss galvenokārt darbā.

Mums divi tie lielie diriģenti bijuši – Tons un Vigners. Kāda bija Vignera attieksme pret Tonu, pateikt nevaru. Vēlāk, kad Tons jau, var teikt, pārņēma no Vignera posteņus Operā un simfoniskajā orķestrī, Vigners teica – esmu azotē izaudzējis čūsku.

Publiski vai privātās sarunās?

Nekur publiski to nedzirdēja. Bet Vīgners bija skaļš, un viss, ko viņš teica, guva lielu mērogu. Pie Vīgnera jau varēja tikai tā, ka tu pats izstudē partitūru un zini, kurā vietā tev jāiekrīt. Tonam bija ļoti skaidrs žests. Es pat teiktu, zināmā mērā tāds racionāls. Vienkāršs.

Pretstatā Tonam Vīgners bija grūti paciešams cilvēks, bet noteikti apdāvināts. Varbūt pat apdāvinātāks par Tonu, bet ar Vīgneru bija tā, ka viņš no rīta atnāca pie orķestra, viņam vajadzēja izbļautīties, apvainot kādu līdz asarām, tā ka tas apvainotais spiests iziet, lai nomierinātos.

Un tad var sākt strādāt. Tāds ļoti dīvains kā cilvēks. Edgars Tons bija pilnīgi citāds. Un viņš nemēdza neko daudz runāt un stāstīt par skaņdarbiem. Ķērās klāt un darīja. Labi atceros īpašus priekšnesumus, piemēram, Franka Simfoniju. Tas bija kas sevišķs.

Atmiņā arī Tona vadītie nakts ieskaņojumi LU Lielajā aulā. Vienureiz rakstījām Skultes "Brīvības saktas" fragmentus. (Es jau to nojautu, un Edgars vēlāk skaidri pateica – Skulte viņam bija tuvāks nekā Ivanovs.) Tons atnāk klausīties režisora kabīnē. Es pielieku pirkstu partitūrā pie viena motīva. Uz ko viņš: "Ā, tad sadzirdēji gan... Nu labi. Rakstām vēlreiz." Nezinu, kāpēc, bet tā tas toreiz bija. Tons bija ļoti prasīgs cilvēks. Arī pret sevi ļoti prasīgs. Citkārt nemaz tā viegli nelaida kļūmes gar ausīm.

Un tad viņš sāka tiekties pāri robežām. Galvenokārt uz Poliju. Un jau kādu laiku pirms tam diezgan uzkrītoši runāja par nogurumu. Teica, ka jūtas ļoti, ļoti noguris. Neesmu dakteris, bet domāju, ka tā bija sirds nepietiekamība. Liekas, ka viņam vieskoncertu laikā Polijā bija infarkts. Neviens tam nepiegriezta vērību, arī viņš pats nē. Atbrauca mājās. Un viņu momentā ielika slimnīcā. Todien no rīta mēs ar viņu vēl sazvanījāmies. Vakarā dabūju ziņu, ka viņš nomiris. Otrs infarkts. Smags sitiens.

Kādas bija Tona attiecības ar komponistiem?

Tons eleganti darīja savu darbu. Lieliski diriģēja Ivanova simfonijas. Labi atceros Astotās simfonijas ierakstu.

Gan Ivanovs, gan Skulte bija zināmā mērā nepieejami. Bet Edgars Tons mācēja tikt galā ar visiem. Tas viņam bija kaut kur arī diplomāta talants.

Un vēl Tonam bija iemiļots teiciens par alkohola iespaidu uz cilvēku: "Šampānietis – milēties. Konjaks – plāpu ūdens. Šnabis – kauties."

Alla Kenigsberga bieži mēdza presē atspoguļot Rīgas mūzikas dzīvi. Kā viņa bija saistīta ar Tonu?

Nezinu. Tolaik man drusku jocīga likās tā viņas aizraušanās ar Rīgu. Bet to pieņēma, ka tas tā ir, un cauri. Ļeņingradā viņai bija zināms prestižs un vārds.

SARUNA AR ILGGADĒJO LATVIJAS RADIO UN LATVIJAS TELEVĪZIJAS MŪZIKAS REDAKTORI DAILU LIEPU

Esmu dzirdējis stāstus, ka cilvēki nāca uz operu, lai skatītos tieši uz Tonu.

Tad man jāteic, ka es gāju uz Glāzupu.

Viņam bija cits repertuārs.

Piemēram, "Pīters Graimss" un "Mcenskās apriņķa lēdija Makbeta" man riebās, teikšu jums atklāti. Tajos gados negribējās. "Traviatu" esmu redzējusi reizes simt. Vēlāk iestājos universitātē un tur –koris un Haralds Mednis. Nu, domāju, kā lai neiet dziedāt. Aiziet! Koris... Un Mednim atkal visādi gājieni – kur tik var, tur to kori iekšā. Viņš arī Operā strādāja. Un paņēma mūs uz Operu. Tā mēs operas "Ivans Susaņins" finālā dziedājām, arī "Aidā" uzvaras skatu. Ko vairāk vajag? Tas diriģents tur, lejā – nu, lai viņš tur diriģē. Mums ir sava pasaule. Apmēram tā.

Vēlāk Radiofonā iznāca ar Tonu neliela sadarbība. Ļoti daudz dzīvo koncertu, tos translēja no I studijas. Tur notika mēģinājumi, tur viņi muzicēja.

Tajā laikā mēs pamazām sākām radioierakstus ar simfonisko orķestri un operas solistiem. Galvenokārt solistu, ne jau diriģentu dēļ. Pēc izrādēm pārbraucām uz Universitātes aulu, tur tā akustika solistiem derēja labāk. Tur tad arī bija sadarbība ar Tonu, un tur varēja cilvēka raksturu saprast un izjust.

Kurš stādīja programmas?

Mēs izvēlējamies mākslinieku, un mākslinieks izvēlējās, ko viņš gribētu rakstīt. Pēc tam Tons frizēja visu.

Un tad pēkšņi kāds mākslinieks ņem un negrib ar Tonu ierakstīt. Tons bija ļoti piekasīgs, prasīgs, un tas varbūt ne visiem patika. Varbūt uzskatīja, ka solists ir drusku augstākā pozīcijā. Vismaz man tāda sajūta bija. Jau viss sarunāts ar Tonu, un man tagad jāzvana viņam un jāsaka, ka nebūs. Uz ko viņš: "Kā tā? Tā taču ir mana izrāde!" Saku: "Māksliniece tā ļoti vēlas." Tons: "Nu, labi..."

Protams, to ierakstu atdeva Lindbergam. Tie bija tādi nesmuki gājieni. Nu jau var teikt – tā bija Žermēna Heine-Vāgnere. Viņai pasēja ar Lindbergu. Tad Žermēna jutās tā, ka viņa var diktēt noteikumus.

Tas ir cilvēciņi, un dziedātājam psiholoģiskā stabilitāte svarīgāka par visu.

Skaidrs, ka Žermēnai nebija viss vienmēr precīzi. Bet – bija ārkārtīgi aizkustinošas epizodes, piemēram Toskas ārija ierakstīta tā, ka pilnīgi nomirt var. Kā viņa to augšu paņēma un ar vienu elpu filierēja lejā.. Neviens tā nedara. Bet tas ir tikai viens ieraksts. Pārējos vairs jau tas nav.

No mūsdienu skatpunkta raugoties, jābrīnās par Tona drosmi izvēlēties tādu repertuāru.

Viss ir iespējams, ja prot. Tonam vajadzēja pierādīt un pamatot, tad viss aizgāja.

Arī Vāgneru spēlēja.

Tas ir tas pats. Nekur nespēlē, bet pie mums ir – lūdzu!

Acimredzot Tonam apkārt bija labvēlīga sabiedrība.

[Latvijas PSR ilggadējais kultūras ministrs Vladimirs] Kaupužs. Domāju, ka viņš nebija dumjš šajā ziņā.

Kā Tons tika galā ar galvenā diriģenta lomu Radio orķestrī pēc Vīgnera?

Nu, viņam tādas pretestības nebija. Viņš jau arī nāca tā, ka nu tik mums būs sargeņģelis. Un bija arī. Gan kāds arī rūca kaut kur pa apakšu. Tā nekad nevar būt, ka visiem viss labi. Bet – Tonam bija citas manieres, cits darba stils, cita attieksme pret cilvēkiem. Viņam nebija tāds: "Ei, tu tur..."

Bet nu orķestriem Tons, protams, aizrādīja. Diezgan piekasīgs bija šajā ziņā. Katru ierakstu klausījās. Vienmēr pamanīja, kas nav kārtībā, un neatlaidīgi rakstīja vēl vienu variantu. Pats nāca klausīties. Ne līdz galam uzticējās skaņu režisoriem, un pareizi arī ir. Tonam bija savi triki. Tam instrumentam vajag tā un tā, klusāk un skaļāk. Ierakstā viss skaidri redzams un dzirdams.

Tona pēdējais koncerts Rīgā bija tiešajā translācijā 1967. gada 1. februārī, es strādāju Filharmonijas skaņu režisoru telpā un pa mazo lodziņu vēroju viņu. Franka simfoniju viņš tovakar diriģēja. Es pēc tam biju pilnīgā nemaņā. Ir ieraksts. Pēc laika meklēju, un nav vairs tā ruļļa. Manā skapī bija, bet acimredzot kāds paņēma, jo tajos laikos bija šausmīgs bads ar magnetofona lentēm. Ieraudzīja, ka stāv tur un nav vajadzīgs – rakstīs tik virsū.

Ļoti žēl.

Tā simfonija pati ir pasaka.

Vai publika mīlēja Tonu?

Jā, domāju, ka jā. Un man nekad negadījās dzirdēt, ka Tons kaut ko sliktu teiktu par kādu diriģentu. Par savējiem – nekad! Domāju, ka tas no ģimenes. Neliekas, ka no ārpusēs to var ietekmēt. Viņam iekšā jau bija tā kultūra, ko viņš izstaro.

Kāda bija jūsu sadarbība ar Centi Kriķi?

Mans bijušais priekšnieks. Viss labākajā kārtībā no disciplīnas viedokļa, bet tā nebija mūzika, vismaz manā izpratnē. Bet iespējams, ka Tons paņēma Centi Kriķi orķestrī, lai ieviestu kārtību lietās un procesos, kur pats nevēlējās iedziļināties. Orķestris Kriķim teica: "Tu tikai diriģē, tiec mums līdzi."

STĀSTA ILGGADĒJS LATVIJAS NACIONĀLĀS OPERAS DIRIĢENTS ALEKSANDRS VIĻUMANIŠ

Kad citā saulē aizgāja Edgars Tons un [Operas galvenā baletmeistare no 1956. gada līdz nāvei] Helēna Tangijeva-Birzniece (1907–1965), daudz kas teātrī noplaka. [Operas galvenais diriģents no 1967. līdz 1975. gadam Rihards] Glāzups bija ģeniāls, ļoti muzikāls, bet paslinks.

Edgaram Tonam bija precīzs žests un ļoti laba ritma izjūta. Tempus, ko viņš dzirdēja no baleta repetitoriem mēģinājumos, tikpat dzelžaini un precīzi ievēroja baleta izrādēs.

Ja kāds kļūdījās, bija pirksts augšā, uzreiz nolika to mūziķi vietā. Mēģinājumi notika pirms trim izrādēm – "Salome", "Katrīna Izmailova" un "Piters Graimss". Viss. Pārējās izrādes bija vienkārši jāspēlē.

Bēres bija grandiozas. Grandiozākas Operas vēsturē neatceros. No lielās skatuves izvadīja. Ļoti skaists piemineklis Meža kapos.

Ar [tēlnieces Artas Dumpes veidoto] Tona bisti bija vesels stāsts. Kad [1975. gadā] atnācu par galveno, bistes vairs nebija. Izstaigāju visu teātri, kurā katru stūri zināju jau no 1946. gada. Atradu vienā stūrī aplātu ar lupatu. Nu es uzreiz galvenajam režisoram Kārlim Liepam: "Atlikt atpakaļ!"

Tons ļoti labi prata organizēt mēģinājumu. Nekā lieka! Absolūti viss par lietu. Turklāt viņš nemēdza spēlēt visu cauri. Tas nāk no [Leo] Bleha. Blehs mēģināja tikai to, ko vajag mēģināt.

Tons bija visādā ziņā ļoti racionāls. Glāzupam viss otrādi – emocijas sprāga pa visām šuvēm, piemēram, kā viņš diriģēja "Simfoniskās dejas"!

SARUNA AR OBOJISTU UN LATVIJAS MŪZIKAS PĒTNIEKU ELMĀRU ZEMOVIČU

Kā Edgars Tons nokļuva Radio simfoniskā orķestra galvenā diriģenta posteni?

Vīgneru ņēma nost.

Un kāpēc viņu ņēma nost?

Bija neapmierināti gan mūziķi, gan no visām citām pusēm. Visvairāk gan tieši mūziķi. Tu sēdi mēģinājumā četras stundas, un varēja gadīties tā, ka stundas laikā iepūt labi ja pāris reižu. Vārdu sakot – pa tukšo. Tu tikai sēdi, sēdi, sēdi...

Un Vīgners pa to laiku nevis runā, bet bakstās ar atsevišķām instrumentu grupām: tad tur tas vai tas, vai tas... Bieži bija tā, ka mēs kādus lielākus darbus no sākuma līdz beigām nospēlējām tikai koncertā.

Viņš bija pieradis strādāt ar amatieru orķestriem, kādi bija Latvijas laikā.

Biju klāt pie tās galvenās vadības sēdes. Un pat lika uz balsošanu. Nopietna lieta. Klišāns bija ļoti pateicīgs par to, ka viņu savulaik pieņēma darbā orķestrī. Viņš nebalsoja par Vīgnera atlaišanu. Mēs pārējie nobalsojām par. Un paņēma Tonu. Vīgners bija ārkārtīgi nikns. Zvaigzne nemil, ka viņai ir blakus ir cita zvaigzne. Tāds bija arī Teodors Reiters. Viņi gribēja vieni paši visu darīt. Vīgners nopelni nav apstrīdami. Bet pienāk brīdis, kad prasās pēc citas kvalitātes, citas izaugsmes.

Un Tons – ko viņš izdarīja? Būtiski – viņš atnāca, un mums sākās ārkārtīgi ilgs mēģinājumu darbs. Viņam patika precīzāk diriģēt, precīzāk rādīt. Viņš tiri tehnoloģiski sakārtoja orķestri, lai mūziķi pierastu strādāt kā viens vesels, nevis tā – kaut kā. Pie Vīgnera žestiem bieži vien nevarēja trāpīt – kurā brīdī isti jāspēlē. Un Tons atnāca arī ar svaigu repertuāru. Pavilka ārā, piemēram, franču komponistus.

Kopumā tā bija cita domāšana. Var teikt, mūslaicīga diriģenta attieksme un domāšana. Lieki nebakstīties, racionāli, ātri un veikli strādāt.

Mūziķi viņu uztvēra atzinīgi?

Jā. Izturējās ar cieņu, bet tajā pašā laikā nebija tā, ka viņš stāvēja pāri orķestrim un pa gabalu. Kad vajadzēja, varēja no pulsts nodot vienam otram par dzeršanu. Un lai tur nestāsta viņam pilītes. Viņš ļoti labi pazīst mūziķa dzīvi. Galu galā viņš taču ir Radio orķestrī kontrabasas spēlētājs un arī vieglo mūziku paspēlētājs jaunības gados. Tā ka viņš jau nu zina mūziķu stihus un niķus. Tajā ziņā viņš neļāva kāpt sev uz galvas. Nekad.

Tona laikā sākām diezgan daudz braukāt. Bija braucieni uz Ļeņingradu, regulāri devāmies uz Tallinu. Tona vieskoncerti bija ļoti labi apmeklēti, sevišķi Ļeņingradā.

Nu un vilcienā vienmēr dzeršana gāja vaļā pamatīga.

Vai arī Tons iesaistījās?

Viņš nestāvēja malā. Pēc koncerta, dabīgi, bankets. Visi lustīgi. Aizejam uz nakts vilcieni, braucam mājās, bet vai tad cilvēks var apstāties? Nu nevar – turpina līdz Rīgai. Un Tons arī. Pa čarkai iedzēra, parunājās.

Tā sirds viņam... Viņš jau nebija paipuisītis, patika pipēt krietni. Ar dzeršanu neaizrāvās, bet pa glāzītei iemeta. Tomēr sirdi visvairāk pipēšana nosit.

Radio I studijā nebija ierakstu?

Nozīmīgākos veica Universitātes aulā. Tā bija vislielākā zāle ar ļoti labu akustiku. Nav daudz koka, viss akmeņi, betonā taisīti. Bet brīžam tur bija nāvēģi auksti, salām nost.

Varbūt kontrabasistiem Tons pievērsa vairāk uzmanības?

Nē, viņš strādāja kā istam diriģentam pienākas.

Reiz spēlējām skaņdarbu, kurā man jāsāk ar solo. Es jau tā nokoncentrējies nopietni, Tons paskatās uz mani, pasmaida. Arī man automātiski smaids sejā. Un ir jāsāk. Un es jūtu, ka esmu izsists no sliedēm. Un Tons plati smaida.

Labi atceros viņa moskviču – viņam tā mašina vienmēr bija šausmīgi netīra. Viņš izmantoja to tikai, lai aizbrauktu un atbrauktu. Tur bija smēķu gali un viss, ko vajag, ko nevajag, partitūras ieskaitot. Baigā noliktava.

Vēl varu teikt, ka Tonam sievietes ļoti patika. No viņa nāca tādi fluīdi, un dāmām, man liekas, bija grūti viņam atteikt.

EPIZODE AR LNSO ILGGADĒJO ČELĻU GRUPAS KONCERTMEISTARI LIGITU ZEMBERGU

Man ir bilde, kur Tons ar Maiju Saivu dejo, – tur viņa sejas izteiksme, manuprāt, izsaka visu par cilvēku. No Tona nāca aristokrātiskums, intelīģence, šarmantums. Viņš nevarēja Ļeņingradas publikai nepatikt.

Tas vispār tāds paradokss – Tons jau nebija skaistulis, bet cik man viņš likās ārkārtīgi skaists – auras, šarma, intelīģences dēļ.

EPIZODE AR LNSO ILGGADĒJU ALTU GRUPAS MŪZIĶI INTU SAKSONI

Tons atgādināja franču kinoaktieri Īvu Montānu – stāja viņam bija, attieksme. Tiešām solids līdz papēžiem, kā saka. Un viņš taču iepazīstināja mūs ar Britena mūziku. Bet vislielākais iespaids man bija (tur jau arī drusciņ romantiska piegarša, kas nav svarīgi) no darba pie "Partitas baroka stilā". Tas bija vienkārši brīnišķīgi. Tā degsme un tā atdeve pilnībā, un arī mūzika pati par sevi.

Vai atceraties Edgara Tona darba stilu?

Leonīda Vīgnera mēģinājumi bija katastrofāli. Gāja visādi. Bet koncertos, kad viņš nedrīkstēja runāt un neko teikt, tad bija tā mūzika, ko vajadzēja.

Tonam otrādi. Mēģinājumi korekti un ārkārtīgi pārdomāti, nekā lieka. Bet koncertos, man liekas, mēs drusku zaudējām.

Bet viņš vienmēr bija līmenī. Un, ja būtu sveiks un vesels, viņam pavērtos daudzas iespējas, jo viņš nebija sliktāks par daudziem diriģentiem, ko patlaban redzu [klasiskās mūzikas TV kanālā] Mezzo. 🎧

* "Jāni Andrejevič, nu taču nerakstiet visas eksistējošās notis. Diemžēl jūsu Devītajā simfonijā ir pārāk daudz nošu. Rakstiet tikai tās notis, kas nepieciešamas saturam."